

він справді українців

...сім'ю велику
Во тьмі і неволі,
Перелічив до одного...
Перелічив трупи,

а не українців, — і став

Іезекілем.
І — о диво! Трупи встали
І очі розкрили.

Шевченко з трупів поробив живих людей, бо що таке до нього були українські інтелігенти як українці, коли не трупи? За це ми й зовемо його нашим національним пророком, тим ми й бачимо в нього феноменальне, може, єдине з'явище у всесвітній історії. Ми певні, що в українській літературі з'явиться ще багато діячів, рівних Шевченкові талантом, але не буде вже ні одного рівного йому своїм значенням у справі нашого національного відродження: будуть великі письменники, але не буде вже пророків.

Борис ГРИНЧЕНКО

- * Ця публікація становить уривок зі свого часу широковідомої (в першій чверті ХХ ст.) праці Б. Грінченка "Листи з України Наддніпрянської". Вона відіграла важливу роль у висвітленні духовних джерел сили поетичного слова Т. Г. Шевченка і, зокрема, його впливу на формування етнопсихології українства, на пробудження національної самосвідомості українського народу. Як пише Аркадій Жуковський — автор вступної статті до не так давно перевиданих "Листів із України Наддніпрянської" — вони "допомогли кристалізації політичної думки в Україні на світанку творення українських політичних формацій, а згодом і української держави". У іншій статті — передмові до цього ж видання академік НАН України Павло Сохань пише, що Грінченко обґрунтував "оцінку Шевченка як провісника ідеї повної державної незалежності України". Можна навести ще ряд таких і подібних висловлювань про "Листи із України Наддніпрянської" і, зокрема, про ті з них, в яких ідеться про Т. Г. Шевченка як пророка національної незалежності України. На жаль, до останнього часу — впродовж більш як півстоліття — про вищезазвану працю в Україні добрим словом майже ніхто не згадував. Текст подаємо (з певними скороченнями) за виданням: Грінченко Б., Драгоманов М. Діалоги про українську національну справу. — К., 1994. — С. 64—70.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ТРАДИЦІЙНІ ХРИСТІЯНСЬКІ ВІРУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Визначний член Кирило-Мефодіївського Братства, таємної організації української молоді в Києві в 40-х рр. ХІХ сторіччя, письменник Пантелеймон Куліш так засвідчив у спогадах про роль Шевченка в ньому:

"На Шевченка дивилась незв'язана нічим, опріч дружби, братія, як на якийсь небесний світильник, і це був погляд праведний. Озираючись назад, можемо сказати без кошуництва про його великого, хоч і пригашеного дечим духа: "Він був світильник, що горів і світив". Шевченко з'явився посеред нас, як видиме оправдання нашого надхнення звище..."

"Він був світильник, що горів і світив" — ці слова взяті Кулішем з Євангелії (Іоан V, 35); ними Ісус Христос означував роль в тодішньому громадянстві Свого Предтечі й Пророка Іоана Хрестителя. Порівняння поетів з пророками і поетичного слова з словом пророчим взагалі було поширене в часах, коли творив Шевченко. Але ж у відношенні до його творчості — і по змісту до її і чисто по біблійній формі, — харак-

теризувати його, як пророка, буде “поглядом праведним”, як висловився Куліш:

Неначе праведних дітей,
Господь, любя своїх дітей,
Послав на землю їм пророка —
Свою любов благовістити,
Святому розуму учити.

Неначе наш Дніпро широкий,
Слова його лились, текли,
І в серце падали глибоко,
І ніби тим огнем пекли
Холодні душі...

(“Пророк”)

Споглядаючи всю творчість Шевченка, шлях страдницького життя його і роллю поета в народі його, ми з повним правом прикладаємо до нього самого цей його образ пророка — посланника Божого. Не був Шевченко пророком “кротким”, як сам привітав він письменницію Марка Вовчка: “Господь послав тебе нам, кроткого пророка...” “Він був палким пророком. Коли в українським письменстві до Шевченківської доби вказують, як предтеч його, ценця XVII віку Івана Вишенського і філософа XVIII віку Григорія Сковороду, то палкою вдачею і святим гнівом проти неправди і насильства в світі Шевченко ближчий до Івана Вишенського, ніж до “кроткого мораліста” Сковороди. Але всіх трьох споріднює християнський ідеалізм і на ньому оснований глибокий правдивий демократизм, любов до меншого брата, до всіх гноблених, вбогих, скривджених, поневолених... А найперше гаряча любов до знедолених мас свого рідного народу, що й природньо є, за словами апостола, які ставить Шевченко епіграфом до відомого свого “Послання” землякам: “Коли хто скаже: я люблю Бога, а брата свого ненавидить, той єсть лжець, бо хто не любить брата свого, якого бачить, то Бога, Якого не бачив, як може любити?” (Іоан, IV, 20).

Моральні ідеї, моральна проповідь взагалі в історії людства пов’язані з релігією. Релігія для моралі те саме, що корінь для рослини і безрелігійна мораль є абсурдом!

“Умійтеся! Образ Божий багном не скверніте!” — кличе Шевченко в згаданім “Посланні” тих земляків своїх, які “людей запрягають в тяжкі ярма, орють лихо, лихом засівають”...

“Людина — образ Божий”... — Та ж в цих трьох словах ціла християнсько-релігійна система, релігійна наука про походження і призначення людини в світі.

Більшовики чванялися тим, що твори Шевченка вони видали в кількості 6 мільйонів примірників і на 40 мовах радянських народів. Але ж як викривлюється ними самий образ української літератури, як брехливо освітлювалися погляди його учням у школі і поза школою! Звичайний засіб до цього: вихоплювалися окремі місця з творів поета та на них показувалося, що Шевченко був безбожник, лютий ненависник панів, вістун пролетарської революції, який кликав: “Щоб збудити хиренну волю, треба миром, громом і обух стати та добре вигострити сокиру”. Це улюблене місце з Шевченка в “советських” промовах про Шевченка. Чи такий образ Шевченка дає нам Куліш, коли Христовими словами називає його “світільником, що горів і світив”? І він дійсно є таким, коли беремо в цілому його політичне слово в “Кобзарі”, весь літературний спадок після нього в повістях, щоденнику, листуванні. “Я на сторожі коло їх (людей) поставлю слово”, говорить Господь у Шевченка. О, як глибоко розумів Шевченко цей Божий дар людини — слово! І з словом поета, що залишив його нам, стільки вистрадавши за нього, треба поводитися чесно!

Християнським світоглядом, вірою в Бога, в Христа, “Сина Божія во плоті” (“Неофіти”) — пройнята творчість Шевченка. Дайте собі труд, читаючи “Кобзаря”, скупчити свою увагу, скільки Шевченко присвячує місця молитви до Бога, і своїй і своїх героїв! Від кріпацького дитинства вдома, коли “я собі у бур’яні молюся Богу, і не знаю, чого маленькому мені тоді так приязно молилось”, через все життя, аж до останньої поезії

перед смертю в лютому 1861 року, де каже: “Нескверними устами помо-лось Богу, та й рушимо тихенько в далеку дорогу”... У світовій світській поезії ледве чи знайдеться у котрого поета стільки, як у Шевченка, звер-нень його почуття і думки до Господа. І нам лишив той же заповіт:

Любіться, брати мої,	за неї, безталанну,
Україну любіте,	Господа моліте...

Є два моменти в творах Шевченка, з яких користають і безбожники, щоб до свого табору приписати великого Шевченка, і горді в своєму “правовірстві” різні ретрогради, що так само зуть Шевченка безбожним.

Перше, — це місця в його творах, де він нарікає на Бога, а в цих наріканнях доходить іноді до того, що каже: “я не знаю Бога” (“Запо-віт”). Не з світогляду Шевченка виходили такі слова, а з палкого його почуття, як людини, що чуттєво сприймає, в обуренні безмірному, горе, сльози людські від неправди, насильства в світі.

Чи Бог бачить із-за хмари	Його рознитати:
Наші сльози, горе?	Чи довго ще на шм. світі
Може й бачить, та помага...	Катам панувати?..
Пошлем думу аж до Бога,	(“Сон”)

Подібні настрої переживали не раз і св. пророки, праведники, як бачимо з Св. Письма. “Праведним останеш Ти, Господи., а все-таки буду я говорити до Тебе про правосуд: чому це щаститься безбожним на їхній дорозі, і добре діється зрадливим? Ти понасаджував їх, вони поза-корінювались, ростуть і плодяться”, нарікає на Бога пророк Єремія (XII, 1—2). “Я скажу Богу: не обвинувачуй мене, а об’яви мені, за що мене так переслідуєш? Чи Тобі це добрим видиться, що так пригнічуєш мене, що байдує Тобі діло рук Твоїх, а на раду безбожників посилаєш світ-ло”, — говорить до Бога праведний Іов. (Іов. X, 2—4). Чи ж на підставі таких місць можна говорити про безвірство пророка Єремії, або правед-ного Іова? Ні! Це є вирази почувань, а не поглядів, це часові настрої, при незрозумілості для людини шляхів Божого Провидіння...

Друге, — про безбожництво Шевченка говорять, посилаючись на ті його твори, або місця в творах, де він виступає з гнівними докорами церковній і світській владі за викривлення нею в історичному християнстві християнських ідей, евангелія правди і любови...

В часах Шевченка в офіційній Православній Церкві в Росії панува-ла, від Петра Першого, система цезарепапизму, коли головою Христової Церкви вважався цар, і офіційна Церква освячувала самодержавний лад у Росії і кріпацтво народу. Союз Церкви з цим режимом викликав у Шевченка, як і взагалі в передовому громадянстві тих часів, велике обу-рення. Він гнівно докоряє князям Церкви за їх облуду:

“За кого ж Ти розпинався, Христе, Сине Божий?” Чи це питання не в стократ гостріше повстало б у Шевченка, якби жив він у наші часи?..

Напевно б він, як християнин, як апостол правди, волі і братерства, цих християнських ідеалів, яких не знає комуністична наука Маркса — Леніна — Сталіна, звернувся б ще з більшою силою в гарячій молитві до Бога:

Окрадені, замучені	Поборов Ти першу силу,
В путях умираєм,	Побори і другу,
Не молимося чужим богам,	Ще лютішу...
А Тебе благаєм:	Смирилася душа наша...
Поможи нам, ізбави нас	Встань на ката знову!
Вражої нарути!	

(“Псалми Давидові”)

Іван ВЛАСОВСЬКИЙ*

* Текст подаємо за публікацією в “Календарі-альманасі Українського голосу” — Вінніпег, Канада: Вид. спілки “Тризуб”, 1972. — С. 63—68.

І. Власовський — один із найвідоміших істориків української церкви, визначний науко-

ПАМ'ЯТНИК ШЕВЧЕНКОВІ У ВІННІПЕЗІ

Німіє слово рідне у серцях знебулих
 з переситу дочасних благ і втіх,
 і тоне в чужини глибокому намулі
 на просторах розгублених доріг.
 А він глядить на нас,
 як велетень незрушний,
 в обіймах творчої снаги чоло
 знов хоче розбудити збайдужілі душі.
 На камені пророче слово ожило!
 І, голосний, він думами в піснях іскриться,
 що з серця наболілого лились,
 що, наче блискавок вогнених громовиця —
 всю безнадійно-жмарну розривали вись.
 І буде він так довго —
 голосом сумління,
 лягатиме на душі,
 мов тяжкий тягар,
 чії ми діти
 свідчити незмінно,
 тривожити,
 судити,
 наче володар,
 аж внуки невмируше слово заповіду,
 могутнім чином понесуть на прапорах,
 і дух його спокійний —
 променистим світлом —
 засяє на безмежних небесах!

Олександр Черненко
 (Із зб.: "В дорозі до другого берега",
 Едмонтон, 1992, с. 21)

веш у галузі богослов'я, церковний і громадський діяч. До революції працював як педагог на Полтавщині, в 20—30-х роках учасник українізації церковного життя на Волині, член комісії для перекладу богослужбових книг, активний діяч товариства "Просвіта". Після війни (з 1948 р.) жив і працював у Канаді. Професор Колегії св. Андрія, редактор журналу "Церква і народ", автор численних праць на церковно-історичні, теологічні й культурологічні теми. Найвідоміша його праця "Нарис історії української православної церкви", I—II (1955—56).